

УДК 33.330.35

Конкуренентоспроможність сфери послуг України

Вареник І.В.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економіки та управління
Шосткинського інституту
Сумського державного університету

Німко С.І.

аспірант кафедри економіки та управління
Шосткинського інституту
Сумського державного університету

У статті розкрито особливості формування сфери послуг України, її нинішній стан та вплив на загально-економічний розвиток держави, роль сервісних підприємств у державній економіці. Зазначено шляхи підвищення рівня конкурентоспроможності сфери обслуговування для виходу національної економіки на новий якісний рівень.

Ключові слова: сфера послуг, загальноекономічний розвиток, сервісні підприємства, рівень конкурентоспроможності, національна економіка.

Varenik I.V., Nimko S.I. КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ СФЕРЫ УСЛУГ УКРАИНЫ

В статье раскрыты особенности формирования сферы услуг Украины, ее нынешнее состояние и влияние на общеэкономическое развитие государства, роль сервисных предприятий в государственной экономике. Указаны пути повышения уровня конкурентоспособности сферы обслуживания для выхода национальной экономики на новый качественный уровень.

Ключевые слова: сфера услуг, общеэкономическое развитие, сервисные предприятия, уровень конкурентоспособности, национальная экономика.

Varenik I.V., Nimko S.I. THE COMPETITIVENESS OF THE SERVICE SECTOR UKRAINE

There are features of formation of service's industry in Ukraine, its present situation, and its influence to the overall development of country, the role of public development enterprises in the state economy in this article. There are also ways of improving the competitiveness of the service's sector of the national economy in this article.

Keywords: service sector, overall development, service companies, the level of competitiveness, national economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Основною причиною, чому сфера послуг не сприймалася як надійне забезпечення національного багатства, була дилема: надання послуг є продуктивною чи непродуктивною працею? Дуже довго вважалося, що праця, яка продукує матеріальні блага, є ефективнішою (продуктивною) і служить джерелом створення національного багатства. З іншого боку, сфера послуг уважалася непродуктивною працею, що лише перерозподіляє створені та нагромаджені активи. Проте час показав, що сфера послуг здатна забезпечувати високі темпи економічного зростання.

У ХХІ ст. у таких провідних країнах світу, як Німеччина, Франція, США, сфера обслуговування забезпечує більше 70% ВВП. Це дає змогу вважати її основною рушійною силою економіки держави та рівня добробуту населення в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми розвитку сфери надання послуг розглянуті в працях українських та зарубіжних учених: Т.Д. Бурменка [1], Б.М. Данилишина [2], С.В. Мочерного [5], Я.В. Остафійчука [6], В.О. Сизоненка [7; 8], О.В. Шапіряна [9], О. Шарпова [10], Л. Беррі, Р. Рассела та ін. Незначна кількість наукових праць у сфері надання послуг стверджує про недостатній рівень освоєності проблем у цій сфері.

Необхідність забезпечення стабільного функціонування сфери послуг та її основних елементів, сервісних підприємств, а також помітно зростаюча роль сфери обслуговування в національній економіці зумовили вибір даної теми та її актуальність.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета даної роботи – розкрити особливості формування сфери послуг України, її нинішній стан та вплив на загальноекономіч-

ний розвиток держави, роль сервісних підприємств у державній економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зі здобуттям незалежності країна отримала у спадок сформовану структуру ринку послуг, основними суб'єктами якого були державні спеціалізовані підприємства (перукарні, майстерні, салони тощо), які надавали відповідні послуги населенню. Ринок обслуговування було цілком монополізовано державою, а надання багатьох видів послуг населенню не вважалось престижним. Заробітна плата працівників цієї сфери була нижчою, ніж у провідних галузях народного господарства. Це зумовило відплив найбільш кваліфікованих фахівців за кордон у пошуках кращого життя.

Сфера послуг почала розвиватися швидкими темпами на початку XXI ст., залучаючи все більше підприємців та створюючи нові робочі місця. Основною перевагою сфери послуг, на думку зайнятих у ній підприємців, є те, що більшість її галузей не потребують на свій розвиток великих фінансових ресурсів та мають порівняно швидкий термін окупності.

У період формування ринкових відносин в Україні на державному рівні перевага надавалася виробничій сфері. Пропозиції щодо залучення інвестицій на розвиток сфери послуг здебільшого викликали критику. Проте, як показав час, сфера послуг стала переважати над виробничою та динамічно розвивається, створюючи нові робочі місця та додаткові надходження до бюджету.

Особливістю розвитку сфери обслуговування в період формування ринкової економіки є збільшення питомої ваги послуг, які надають населенню за плату, а також розвиток комерційного сектора. Найпоширенішими підприємствами сфери послуг є підприємства торгівлі і громадського харчування. Торгівля поділяється на оптову і роздрібну. Підприємства оптової торгівлі закуповують у виробників великі партії товарів і тому концентруються у великих містах і промислових центрах. Крамниці роздрібною торгівлі продають товари безпосередньо кожній людині. В останні роки помітно зростає роль мереж супер- та гіпермаркетів. Найтипівішими прикладами є мережі супермаркетів «АТБ», «ЕКО-Маркет», «Сільпо», «Fozzy C & C», що користуються найбільшою популярністю у споживачів.

У соціальному комплексі важливе значення має рекреаційне господарство (санаторії, курорти та пансіонати, будинки та бази відпочинку, санаторії-профілакторії, туристичні бази тощо). Найбільше рекреаційних закладів знаходиться в Криму, Карпатах, на узбережжі Чорного та Азовського морів.

Важливу роль у соціальній сфері відіграють заклади освіти і культури. До перших належать середні загальноосвітні школи, гімназії, ліцеї, дитячі садки, дитячі будинки, школи-інтернати, вищі учбові заклади і професійно-технічні училища (ПТУ). Найбільше ВНЗ у Харківській (22), Київській (20), Одеській (15) областях. Культурні заклади представлені музичними школами, бібліотеками, клубами тощо.

Таблиця 1

Результати опитування підприємств сфери послуг у січні 2016 р.

Сфера послуг (секції Н-N,R,S, крім розділу 94 за КВЕД-2010)	Результати опитування 1374 підприємств						зміна балансу до IV кв. 2015 р., в.п.
	Як змінилась бізнес-ситуація за жовтень-грудень 2015 р.	поліпшилась	не змінилась	погіршилась	не відповіли	баланс	
		10	58	31	1	-21	-2
	Як змінилась бізнес-ситуація за жовтень-грудень 2015 р.	більше	без змін	менше	не відповіли	баланс	зміна балансу до IV кв. 2015 р., в.п.
	попит на послуги	12	57	31	0	-19	-1
	кількість працівників	9	62	29	0	-20	-5
	Як, на Вашу думку, зміняться у січні-березні 2016 р.	більше	без змін	менше	не відповіли	баланс	зміна балансу до IV кв. 2015 р., в.п.
	попит на послуги	9	56	34	1	-25	-7
	кількість працівників	6	77	16	1	-10	1
	ціни на послуги	25	69	5	1	20	2

Кожний із нас щодня користується електроенергією, холодною і гарячою водою, каналізацією, сміттєпроводом, газом тощо. Щоб усе це безперебійно працювало, у країні склалася мережа житлово-комунальних підприємств та організацій.

У часи інноваційних технологій усе більшу роль відіграє телекомунікаційний ринок, який є одним із найперспективніших та швидко зростаючих напрямів галузі зв'язку України. На сьогодні система телекомунікацій в Україні знаходиться на шляху швидкого розвитку, що в цілому орієнтоване на інтеграцію української системи зв'язку у світову як рівноправного партнера. Мобільний зв'язок сьогодні є однією з наймогутніших рушійних сил в індустрії телекомунікацій.

Високою популярністю у споживачів користуються фірми з надання послуг Інтернет – «Укртелеком», «Київстар», «Воля» та ін. Слід зазначити, що мобільні оператори також надають користувачам можливість доступу до Мережі. Популярністю користується високоякісний Інтернет 3G, який своїм абонентам пропонують Vodafone, Life, «Київстар».

Упродовж останніх років послуги були основним сектором, що забезпечують збільшення доданої вартості в економіці, і надалі їхня ключова роль у підтримці економічного зростання в Україні зберігається.

Проте у зв'язку з нестабільною економічною та політичною ситуацією в країні ефективність функціонування сфери послуг має тенденцію до зниження. За даними Державної служби статистики України, на кінець 2015 р. спостерігалось скорочення працівників у сфері обслуговування, ріст цін на пропоновані послуги, скорочення обсягів попиту та інші негативні явища (табл. 1).

Саме тому постає питання, якими методами можна досягнути якісно нового етапу в розвитку сфери обслуговування. Активне впровадження різного роду інновацій, а саме нових видів послуг, технологій їх надання, форм і методів обслуговування споживачів, є ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності підприємств сфери послуг.

Важливим аспектом виходу сфери обслуговування на новий якісний рівень є розробка конкурентних стратегій керівниками підприємств, що передбачає:

- постановку поточних і перспективних цілей і завдань розвитку підприємства для забезпечення його конкурентоспроможності;
- системний аналіз ринку виходячи з цілей і завдань розвитку підприємства;

- пошук нових способів забезпечення комфорту своїх клієнтів: покращання послуг чи проведення редизайну своїх офісів;
- обґрунтування ключових факторів успіху.

Оскільки конкурентне середовище на ринку послуг відрізняється динамічністю, вчені вважають, що стратегію доцільніше розробляти на такі періоди: на 1–3 місяці – для вирішення оперативних завдань; на 3–6 місяців – для вирішення тактичних завдань; на 6–12 місяців – для вирішення стратегічних завдань. Розробка стратегії на період, що перевищує 12 місяців, є недоцільною, що обумовлюється складністю прогнозування дій конкурентів на такий тривалий термін і їх високою динамічністю.

Формування ефективної стратегії підприємства сфери послуг із реалізації конкурентних переваг обумовлює необхідність дотримання певних принципів. Одним із них є застосування наукового підходу до постановки цілей розвитку господарюючих суб'єктів з урахуванням ситуації, що склалася на ринку, і прогнозів його розвитку. Також необхідно реалізовувати виявлені чи сформовані переваги господарюючих суб'єктів, у тому числі інноваційного характеру. Протягом періоду реалізації стратегії змінюється зовнішнє середовище об'єкта господарювання, тому стратегічні рішення мають піддаватися корекції в режимі реального часу з урахуванням установлених на ринку тенденцій. Ефективна стратегія передбачає використання широкого спектру джерел інформації, що забезпечують отримання адекватної і релевантної інформації.

Проте для більш ефективного функціонування сфери послуг України та її виходу на міжнародний конкурентний рівень недостатньо раціональних рішень керівників підприємств. Розвиток обслуговуючої сфери країни потребує державного сприяння і підтримки, зокрема формування сприятливих умов для підприємницької діяльності у секторі послуг, створення економічного та правового середовища, яке б забезпечувало стимулювання ділової активності населення (врахування думки підприємницьких кіл при підготовці та прийнятті законодавчих актів та постанов; формування ринкової інфраструктури, яка забезпечуватиме підприємницьку діяльність). Необхідним також є створення реальних можливостей кожному підприємству для початку самостійної підприємницької діяльності у сфері послуг, доступу до виробничих, матеріально-технічних та фінансових ресурсів

(спрощення порядку реєстрації підприємств сфери послуг; подальший розвиток комерційної системи інформаційного забезпечення підприємницької діяльності).

Іноземний досвід свідчить про доцільність формування мережі бізнес-шкіл, учбово-ділових центрів на їх базі; створення та організації діяльності Ради по соціальній адаптації та підготовці кадрів для сфери послуг; організації вивчення та використання досвіду діяльності існуючих структур підтримки підприємництва у інших регіонах; розробки плану заходів щодо надання державної підтримки молодіжного підприємництва у сфері послуг.

Розвиток сфери послуг на 70% залежить від успішного функціонування виробничої сфери і тільки на 30% – від доходів домогосподарств, тому для подолання економічної кризи, зокрема у сфері послуг, необхідно насамперед стабілізувати політичні негаразди в країні, відновити нормальну роботу промислових підприємств та відповідні робочі місця.

Висновки з цього дослідження. У зв'язку з переходом України до ринкової економіки сфера послуг стає провідним сектором економіки, що в умовах структурної кризи нарощує обсяги виробництва. Це пояснюється тим, що багато послуг, які раніше надавалися споживачам безкоштовно або за символічну плату (тобто фінансувалися з бюджету), переважно стали платними (охорона здоров'я, спортивні

послуги, послуги мобільного зв'язку, телебачення тощо). Ринок послуг став привабливим для підприємців тому, що деякі види послуг практично не потребують значного стартового капіталу. Це дає змогу сподіватися на швидке відтворення вкладень, що важливо в умовах інфляції.

На сьогоднішній день в економіці розвинених країн частка послуг у ВВП перевищує 70% і має тенденцію до подальшого збільшення. Отже, сфера послуг є важливим елементом формування сучасної якості життя.

Незважаючи на перспективність свого розвитку, сфері послуг в Україні не приділено достатньо уваги. Розвиток обслуговуючої сфери потребує значних змін як у господарській політиці підприємців, так і в діяльності держави. Недосконалість нормативно-правових актів, що регламентують діяльність організації сфери послуг, є гальмуючим фактором виходу сфери послуг на новий якісний рівень.

Розвиток сфери послуг в Україні потребує залучення державних та іноземних інвестицій. Залучення іноземного капіталу забезпечить не тільки надходження необхідних фінансових ресурсів, але й передових, технічно ефективних методів реалізації послуг. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних виробників послуг та значно зміцнить позиції України в міжнародному обміні послугами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бурменко Т.Д. Сфера услуг: экономика : [учеб. пособ.] / Т.Д. Бурменко, Н.Н. Даниленко, Т.А. Туренко. – М. : КНОРУС, 2008. – 328 с.
2. Данилишин Б.М. Сфера та ринок послуг у контексті соціальної модифікації суспільства / Б.М. Данилишин, В.І. Куценко, Я.В. Остафійчук. – К. : Нічлава, 2005. – 328 с.
3. Еволюція потреб покупця і стратегія маркетингу послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dl5.ru/42-yevolyuciya-potrebnostej-pokupatelya-i-strategiya.html>.
4. Моргулець О.Б. Роль сфери послуг в економічній системі України / О.Б. Моргулець // Економіка та менеджмент : зб. наук. праць. – Луцьк : Нац. техн. ун-т, 2010. – Вип. 7(26). – Т. 2. – С. 27–35.
5. Мочерний С.В. Сфера послуг / С.В. Мочерний // Економічна енциклопедія : у 3-х т. Т. 3. – К. : Академія, 2002. – 678 с.
6. Остафійчук Я.В. Потенціал сфери послуг у стимулюванні розвитку регіонів шляхом формування міжрегіональних науково-освітньо-виробничих кластерів з урахуванням принципу поляризованого просторового розвитку / Я.В. Остафійчук // Національне господарство України: теорія та практика управління : зб. наук. праць. – К. : Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2009. – С. 86–91.
7. Сизоненко В.О. Сучасне підприємництво: Довідник / В.О. Сизоненко. – К. : Знання-Прес, 2003. – 380 с.
8. Сизоненко В.О. Підприємництво : [підручник] / В.О. Сизоненко. – К. : Вікар, 1999. – 438 с.
9. Шапірян О.В. Маркетинг послуг : [навч. посіб.] / О.В. Шапірян. – К. : Кондор, 2008. – 250 с.
10. Шарпова О. Країна добрих послуг / О. Шарпова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kontrakty.com.ua/show/ukr/article/30/0320066744.html>.